

Posudek oponenta diplomové práce

V předkládané práci zkoumá autorka cestování žen-šlechtičen v době předbřeznové, se zvláštním zaměřením na úlohu cestování při vytváření a upevňování generových a sociálních identit. V první části práce objasňuje teoretická východiska, v druhé části analyzuje normativní texty a čtyři vybrané případy a ve třetí části předkládá edici cestovního deníku hraběnky Sidonie Hoyos. Práce tedy obsahuje přinejmenším tyto tři značně rozsáhlé celky o obtížných tématech.

V teoretické oblasti se Jitka Kotalová odvolává především na Foucaultovo pojetí diskurzu a s ním související názory na moc, ovládání a subjekty diskurzu. V souvislosti s antropologickým zaměřením práce se diskursivní koncept spojuje s tezemi o vymezení vůči jinakosti a genderových rolích. Při uplatňování obecných teoretických vzorců je třeba mít vždy na paměti, že jejich aplikace je vždy tvůrčím procesem. Historik/historička tedy vždy musí sám rozhodnout, jak danou teorii využije, které aspekty zohlední a jak mu pomohou při řešení badatelského problému. Jitka Kotalová tuto schopnost prokázala, správně poukázala na odlišnou situaci cestovatelek, které se pohybovaly mezi příbuznými kulturami Evropy 19. století a nezažívaly tudíž „kulturní šok“ srovnatelný s poznáním zásadně odlišné mimoevropské kultury. Jejich situace naopak volá po zohlednění normativních vzorců, které šířila dobová literatura a jež formovaly staletí staré diskursivní formy o člověku, společnosti, cestování a poznávání. Autorka také věnuje pozornost těmto vzorcům, zohledňuje vývoj žánru apodemik a bedekrů a zkoumá jejich vztah k působení diskursivních forem. Zde bych navrhol nemluvit v singuláru o jednom diskurzu. Problematické je rovněž tvrzení o moci producentů diskurzu (s. 13), jež se však nachází již u Foucaulta. V této citlivé otázce by bylo zajisté dobré, kdyby autorka použila přímo text Řádu diskurzu, v němž Foucault tento názor vyjádřil. Zajisté není možno vidět v této úloze autory a autorky preskriptivní cestopisné literatury. Pokud bychom se ztotožnili s marxistickým myšlením, mohli bychom tuto moc připsat spíše představitelům „vládnoucí třídy“. Podobné soudy však závisejí především na světonázoru toho, kdo se k podobným problémům vyjadřuje.

Ošemetná jsou častá hodnocení „tradičních genderových rolí/ stereotypů/ konceptů“ a údajných změn kolem roku 1800. Autorka správně postihuje dlouhodobou kontinuitu jistých názorů na ženy a diskursivních forem, jež je určovaly. Na druhou stranu jsou tu však hledány souvislosti se vzdálenými jevy, které spolu nesouvisely přímo, nebo byly složitější, než naznačují dualistické kategorie užívané autorkou. Francouzská revoluce se nakonec obrátila proti politické roli žen, v evropském kontextu by bylo třeba podívat se také do Anglie. Poměry v předbřeznovém Rakousku se zásadně odlišovaly, spíše než revoluce je určovala reakce na ni a renesance katolického náboženství. Zároveň však práce správně poukazuje na kontinuitu *Empfindsamkeit* a vrcholného osvícenství v každodenním životě a myšlení šlechty. Problém kontinuity předbřeznové kultury a osvícenství není dostatečně objasněn ani v česko-rakouském badatelském kontextu a zajisté by si zasloužil badatelskou pozornost. Teoretický úvod lze chápat jako samostatné pojednání – témata, jež zde autorka otevírá by si zasloužila zvláštní práci.

V rozboru společenskohistorických podmínek pro ženské cestování Jitka Kotalová zaměřila pozornost na vlivná teoretická pojednání o ženské výchově a ženském cestování. Vylíčení Rousseauova obrazu ženy je zdařilé, byť by bylo nutné neomezovat se na Sophie a vyvážit tuto jednostrannost také obrazy žen v Nové Heloisii. Autorka však nepodléhá rozšířenému klíšé genderové literatury, která ahistoricky odsuzuje údajný tradicionalismus Rousseauových názorů. Dílo Sophie de la Roche představuje autorka možná poprvé v naší současné historiografii, rozhodně mu zde je poprvé věnována větší

pozornost. Konečně apodemika Franze Posselta jsou zde nově představeny badatelské veřejnosti. Zajisté je dobré, že dílo tohoto pražského osvícence bylo opět připomenuto badatelské veřejnosti. Připomeňme, že Posselt (1753-1825) působil jako vychovatel v rodině hraběte Wallise.

Analytická část se zabývá deníky Eleonory ze Schwarzenbergu, Gabriely ze Schwarzenbergu, Sidonie Hoyos a Elisy Schlickové. Kromě první z nich podnikly všechny své cesty ve 40. letech 19. století. Je velmi potěšitelné, že analýza skutečně pracuje s textem a nezastavuje se u popisu vnějších okolností či u pojmů. Výsledkem je barvitý obraz myšlení šlechtičen doby předbřeznové, z něhož vyplývá silná úloha náboženství, státního patriotismu a morálních kategorií osvícenské éry. V tomto kontextu je třeba vidět genderovou identitu pisatelek. Podotýkám jen, že Bádensko-Württembersko ještě v 19. století neexistovalo. Konečně edice deníku Sidonie Hoyos je sama výrazným počinem, stejně jako komentář a záslužné upozornění na opomíjený šlechtický rod.

Shrnuji tedy, že předkládaná diplomová práce obsahuje přinejmenším tři výrazné příspěvky ke kulturním dějinám doby předbřeznové. Svou náročností a cíli překračuje nároky kladené na diplomovou práci a ukazuje, že autorka má perspektivu dalšího vědeckého rozvoje. Jako hodnocení navrhuji známku výborně.

PhDr. Ivo Cerman, Ph.D.

Praha 20. května 2007